

STORTINGET

Representantforslag 162 S

(2020–2021)

fra stortingsrepresentantene Solveig Skaugvoll Foss, Freddy André Øvstegård
og Eirik Faret Sakariassen

Dokument 8:162 S (2020–2021)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Solveig Skaugvoll Foss, Freddy André Øvstegård og Eirik Faret Sakariassen om regulering av politiets maktbruk i oppdrag mot barn under barnevernets omsorg

Til Stortinget

Bakgrunn

Gjennom mange år har det vært oppslag i mediene om politiets bruk av makt overfor barn i barnevernet. I tilsynsrapporten «Dei forsto meg ikkje» (2016) fra Fylkesmannen i Hordaland om «glassjentasaken» ble det beskrevet omfattende tvangsbruk mot en jente som man visste hadde vært traumatisert og som hadde reagert spesielt negativt på tvang. Til tross for dette har det ikke eksistert en nasjonal oversikt over politiets bistandsoppdrag for barnevernet før Stavanger Aftenblad gjorde sine egne undersøkelser. I saken publisert 12. februar 2021 dokumenteres det at politiet i løpet av 2019 utførte 2814 oppdrag rettet mot barn under barnevernets omsorg. Oppdragene skjedde som oftest etter anmodning fra barnevernet. Det betyr at institusjoner og barneverntjenester gjennomsnittlig ba om eller fikk hjelp av politiet åtte ganger daglig.

Stavanger Aftenblad avdekket også et stort omfang av maktbruk, og bruk av tvangsmidler. «Ida» ble for eksempel utsatt for 50 politioppdrag på halvannet år, med omfattende bruk av maktmidler – fra håndjern, bodycuff og pepperspray til arrest. Ti år gamle «Alex» ble lagt i gulvet på et barnevernkontor av flere uniformerte politibetjenter og båret inn i en cellebil.

Barn er definert av både Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), FNs barnekomité og flere andre internasjonale organer som en særlig sårbar gruppe, hvor det stilles særlig strenge krav til bruk av tvang. Mange barn under barnevernets omsorg vil i tillegg kunne ha traumer og blitt utsatt for omfattende omsorgssvikt, vold og overgrep. Forandringsfabrikkens undersøkelse «Hvis jeg var barn» (2019) viste at tvang for mange barn kunne oppleves som et nytt overgrep. Det er derfor helt avgjørende at det i samspillet mellom familien, barnet selv, barnevern og politi reguleres en samhandling som i minst mulig grad påfører barnet ytterligere belastninger og traumer, og at man sikrer barns medvirkning og rettssikkerhet i større grad enn i dag.

Forslagsstillerne legger på den bakgrunn her fram forslag til regulering av politiloven og politiinstruksen for en tydeliggjøring av viktigheten av et strengere menneskerettslig vern ved tvangsbruk overfor barn enn overfor voksne.

Barnevernets adgang til å kreve bistand fra politiet

Barnevernloven § 6-8 gir regler om barnevernets – ved barneverntjenestens leder – adgang til å kreve bistand fra politiet ved gjennomføring av undersøkelser og ved fullbyrding av bestemte vedtak ved bruk av tvang. Terskelen for barnevernets involvering av politiet er i forarbeidene og rundskriv til bestemmelsen forutsatt å være høy. I noen tilfeller kan barnevernet møte på motstand i arbeidet sitt, som resulterer i at det blir vanskelig å gjennomføre undersøkelser eller tiltak uten at det blir nødvendig å bruke tvang. Noen ganger er også tvangsbruk nødvendig for å beskytte barnet eller andre. De voksne som jobber med barna, skal imidlertid alltid gjøre en grundig vurdering av om det er nødvendig med tvangsbruk og/eller tilkalling av politiet.

Stavanger Aftenblad avdekket gjennom sine undersøkelser at det i flere tilfeller var bagatellmessige konflikter som eskalerte til politiaksjoner, bruk av politi som tidvis fremstod som «for sikkerhets skyld», og manglende informasjon til politiet om barns sårbarhet. Dette er alvorlige funn.

Forslagsstillerne anerkjenner den krevende situasjonen mange barnevernsansatte står i hver eneste dag. I Barneombudets rapport «Grenseløs omsorg» (2015) peker de på at kompetanse, faglig trygghet, kjennskap til barns reaksjonsmønstre, stabile arbeidsforhold og nok ressurser er viktige momenter for å minske bruk av tvang. Forslagsstillerne mener det trengs et barnevernsløft de kommende årene, og at dette vil kunne bidra til å bedre situasjonen også når det gjelder tvangsbruk og behov for bistand fra politiet. Dette er imidlertid utenfor rammene til dette forslaget.

Politiets bistandsplikt og rammer for maktbruk

Barnevernloven § 6-8 hjemler ikke bare en adgang for barnevernet til å tilkalle politiet, men også en plikt for politiet til å bistå. De mest relevante hjemlene som regulerer politiets maktbruk, er politiloven § 6 og bistandsplikten etter politiloven § 2 nr. 5, og den tilhørende forskriftsreguleringen i politiinstruksen.

Hverken politiloven eller politiinstruksen inneholder imidlertid særskilte vilkår for når det kan brukes makt mot personer under 18 år. Utgangspunktet i politiinstruksen § 3-2 er dermed at politiet kan bruke de samme tvangsmidlene overfor barn som overfor voksne. Imidlertid skal politiet selv vurdere om inngrep er:

«nødvendige og forholdsmessige i betraktning av situasjonens alvor, tjenestehandlingens art og formål og omstendighetene for øvrig.»

Videre sies det at:

«Politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig.»

Barneombudet har i brev 9. juni 2020 til Justis- og beredskapsdepartementet reist spørsmål om hvorvidt politiets hjemmel for bruk av tvang overfor barn i dag er for lite spesifikk, slik at forholdsmessighetsvurderingen blir for tilfeldig. Ombudet fremholder at reglene er så generelle og på et så overordnet nivå at det er fare for at de gir liten veiledning når ansatte i politiet står overfor en akutt situasjon der de skal vurdere tvangsbruk overfor barn.

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) har også i brev til justiskomiteen den 4. mars 2021 påpekt at tvang som hovedregel bare kan benyttes overfor barn når det er strengt nødvendig, når alle andre virkemidler er forsøkt, men har vist seg utilstrekkelige, og når formålet med tvangsbruken er å forhindre umiddelbar skade på barnet eller andre. Det gjelder med andre ord

et kvalifisert forholdsmessighetskrav ved bruk av makt overfor barn. Adgangen til tvangsbruk vil bero på behovet for tvang, barnets alder, helsesituasjon og barnets sårbarhet for øvrig. NIM viser til at politiloven og politiinstruksen bør revideres, da de ikke inneholder slike kvalifiserte forholdsmessighets- og nødvendighetskrav ved bruk av tvang overfor mindreårige.

Til sammenligning stilles det etter straffegjennomføringsloven et kvalifisert nødvendighetskrav ved bruk av tvangsmidler overfor personer under 18 år, der det skal være «tvingende nødvendig», sammenlignet med «strengt nødvendig» for personer over 18 år.

Strengere regulering av tvangsmidler

I Stavanger Aftenblads gjennomgang avdekket de til dels alvorlig maktbruk fra politiet mot utsatte barn, med hyppig bruk av uniformert politi, bruk av håndjern, bodycuff, to tilfeller av bruk av spyttmaske, og at politiet i flere av oppdragene var bevæpnet.

Forslagsstillerne mener det trengs en sterkere regulering av hvilke tvangsmidler og kombinasjoner av tvangsmidler det skal være lov å bruke overfor barn. Endringene av politiloven og politiinstruksen som gjennomgått over må blant annet følges av en mer presis og avgrenset angivelse av den faren som må foreligge forut for bruken av et bestemt tvangsmiddel, for eksempel krav til umiddelbar eller akutt fare. Under tidspunkter, eller i områder, med permanent generell bevæpning må det også i politiinstruksen gis unntak fra generell bevæpning når politiet bistår barnevernet. I hovedsak skal instruksen påpeke at framskutt lagring med våpen i bil er tilstrekkelig i slike tilfeller. Målet må være at bruken av tvangsmidler går ned og bare blir benyttet som en aller siste utvei.

Forbud mot bruk av spyttmaske

Forslagsstillerne mener at det må innføres et forbud mot bruk av spyttmaske på barn. Bruk av spyttmaske gir en «inherent risk of asphyxiation» (kvelning) og nakkeskade (EU-forordning 2019/124 pkt. 25). Bruk av spyttmaske kan også tenkes å medføre brudd på EMK artikkel 2 om retten til liv, og artikkel 3 om tortur eller umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Forslagsstillerne mener at å påføre et barn under barnevernets omsorg – som potensielt kan ha tidligere traumer og ha opplevd overgrep – en spyttmaske ikke kan forsvares. Risikoen for et betydelig ubehag for politiet eller andre voksne vil ikke være en tilstrekkelig begrunnelse, verken menneskerettslig eller helsefaglig, for å bruke spyttmaske på barn. Om det oppstår en situasjon hvor et barn har en alvorlig smittsom sykdom, må politiet eventuelt vurdere å påføre seg selv en spyttbeskytter eller innføre andre tiltak for å beskytte seg selv og andre.

Barnefaglig veileder for politiets bistand til barnevernet

Forslagsstillerne viser til at politiets maktbruk overfor asylsøkende barn, særlig ved uttransportering, også har fått mye oppmerksomhet i tidligere år. Som et resultat av dette har Politiets utlendingsenhet (PU) utarbeidet en barnefaglig veileder for politiet i asylsaker.¹ Ved å definere barnefaglige prinsipper for det politifaglige arbeidet er målet å redusere skadelig stress for barn, ungdom og barnefamilier. Prinsippene er forankret i eksisterende forskning om kriser og traumer – hvordan traumereaksjoner oppstår og hvordan de kan reduseres, og hvordan omfattende og gjentatte belastninger påvirker barn som er i sensitive utviklingsfaser. Veilederen inneholder også en prosess-spesifikk del, der de barnefaglige prinsippene er konkretisert gjennom PU/politiets ulike oppgaver på asylfeltet.

Forslagsstillerne anerkjenner at bruk av tvangsmidler overfor barn ikke er noe politiet tar lett på, og at evaluering og læring er noe politiet er opptatt av i slike situasjoner. Forslagsstillerne mener modellen for barnefaglige råd som PU her har laget, kan være en aktuell modell også for politiets bistand til barnevernet. En slik veileder bør utvikles i samråd med barnevernet, de ansattes organisasjoner og representanter for barna selv. Barn som har opplevd tvangsbruk, har viktig innsikt og kunnskap om hvordan de vil bli møtt og hvordan man kan ivareta deres integritet.

Å forebygge tvangsbruk innebærer blant annet at man legger gode planer for å unngå at det oppstår akutte situasjoner der tvangsbruk kan bli nødvendig. En veileder kan for eksempel ha med vurderinger om økt bruk av sivile patruljer, unntak fra generell bevæpning, innhenting av opplysninger om sårbarhet ved det enkelte barn etc.

Behov for å sikre reell klageadgang for barn

Forslagsstillerne viser til at Barneombudet i sitt brev til Justis- og beredskapsdepartementet av 9. juni 2020 stiller spørsmål ved om barns rettssikkerhet er godt nok ivaretatt når de blir utsatt for tvang fra politiets side. Menneskerettighetene stiller krav til overvåking og kontroll av myndighetenes tvangsbruk overfor individet.

I svar på skriftlig spørsmål fra representanten Petter Eide til justis- og beredskapsminister Monica Mæland av 25. februar 2021 fremkommer det at

«alle oppdrag som utføres av politiet registreres, men i den grad oppdrag for barnevernet kodes som

dette fremgår det ikke hvilke maktmidler som er benyttet.»

Det finnes derfor ikke en nasjonal praksis for logging av og statistikk over tvangsbruk under politioppdrag i barnevernssaker, som kan gjøres offentlig tilgjengelig. Dette svekker muligheten til overvåking og kontroll av tvangsbruken.

Barns rettssikkerhet innebærer også en rett til å klage som skal være reell ved at den er effektiv og tilgjengelig. Etter dagens praksis har barn en skriftlig klagerett til politimesteren i distriktet om de utsettes for tvangsbruk. I POD-rapporten «Klager på politiet 2019» har imidlertid klager i 2019 kun fått medhold i to saker der klagen gjelder maktmisbruk. Begge disse klagen ser ut til å være fra voksne. I rapporten fremgår det ikke hvor mange klager som gjelder politiets opptreden overfor mindreårige, og hvor stor andel av disse som har fått medhold.

Forslagsstillerne mener dagens praksis ikke er tilstrekkelig av flere grunner. For det første vil en reell kontroll av tvangsbruk være avhengig av at politiet dokumenterer sine oppdrag for barnevernet og hvilke tvangsmidler som ble benyttet, i langt større grad enn i dag, og at dette er informasjon som kan hentes ut og gjennomgå av et kontrollorgan. Stavanger Aftenblad har imidlertid avdekket at slik dokumentasjon i dag er mangelfull og ulik fra distrikt til distrikt. For det andre er ikke dagens klageordning tilpasset barn. Barnets kunnskap om systemet og muligheten til å fremme en skriftlig klage selv er begrenset. Dersom en klagemulighet skal være reell for barnet, kreves det tilpassinger som lav terskel og et barnevennlig språk.

Forslagsstillerne stiller også spørsmål ved klageordningens uavhengighet, når det er politimesteren i et distrikt som skal behandle en klage som gjelder politiets tvangsbruk. Skal klageorganet være effektivt, bør det også være eksternt. Til sammenligning må barnevernet sende alle sine tvangsprotokoller til statsforvalteren. Statsforvalterne registrerer løpende de avgjørelsene om tvang som barneverninstitusjoner sender inn til dem, og oppsummerer hvert år hvor mye og hvilke typer tvang som utføres på barneverninstitusjonene i fylket. I tillegg har barna klagerett til statsforvalteren. I 2019 behandlet statsforvalterne 579 klagesaker over tvangsbruk på landsbasis. Dette gir Helsetilsynet en god oversikt til å kunne drive tilsyn og kontroll, og dermed bidra til kunnskap, læring og evaluering til det beste for barn under barnevernets omsorg. Også innen psykisk helsevern har en sett behov for slike uavhengige klagemekanismer. I politiet derimot, som råder over langt mer inngrepene tvangsmidler, har ikke barn en uavhengig klagerett.

1. Politiets utlendingsenhet (2019) «Trygg, sikker og forsvarlig. Barnefaglig veileder for politiet i asylsaker». <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/pu/barnefaglig-veileder-for-politiet-i-asylsaker.pdf>

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen sikre en nasjonal praksis for loggføring og statistikk over tvangsbruk under politioppdrag i barnevernssaker, som kan gjøres offentlig tilgjengelig.
2. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av politiloven og politiforskriften for å tydeliggjøre at det gjelder et strengere menneskerettslig vern ved tvangsbruk overfor barn enn overfor voksne, herunder, men ikke begrenset til, en innføring av kvalifiserte forholdsmessighets- og nødvendighetskrav ved bruk av tvang overfor mindreårige.
3. Stortinget ber regjeringen innføre strengere regulering av hvilke tvangsmidler og hvilken kombinasjon av tvangsmidler som kan brukes overfor barn under barnevernets omsorg.
4. Stortinget ber regjeringen innføre et forbud mot bruk av spyttmaske på barn.
5. Stortinget ber regjeringen gi unntak fra generell bevæpning når politiet bistår barnevernet.
6. Stortinget ber regjeringen utarbeide en barnefaglig veileder for politiets bistand til barnevernet. Veilederen bør utarbeides i samarbeid med de ansattes organisasjoner, barnevernet og representanter fra barna selv.
7. Stortinget ber regjeringen utrede, og fremme forslag om å opprette, et nytt uavhengig klageorgan for barn under barnevernets omsorg som er utsatt for tvang fra politiet.

23. mars 2021

Solveig Skaugvoll Foss

Freddy André Øvstegård

Eirik Faret Sakariassen